

Türkiye Türkçesinde {-CA} Biçimbiriminin Türleri

Hürriyet Gökdayı*
Turgay Sebzecioğlu**

Özet

Eşzamanlı dilbilgisi çalışmalarında, dil birimlerinin işlevlerini çözümlenebilmek görüldüğü kadar kolay değildir. Dilin birimlerine ilişkin sınıflamalar, ulamlar, sürekli olarak değişen dilin sınırlarını çizmekte yetersiz kalabilmektedir. Bu yüzden, Türkçede çekim ekinden yapım ekine doğru bir değişim süreci içerisinde olan {-CA} biçimbiriminin eşzamanlı yöntemle incelenen işlevlerini de yalnızca çekim ve türetme ulamlarına göre açıklamak yeterli olmamaktadır. {-CA} biçimbiriminin işlevleri göz önünde bulundurulduğunda, çekim ve türetme dışında, değişim sürecini yansıtan ara bir işlevin de söz konusu olabileceği düşünülmektedir. Bu yazıda, daha önceki bir araştırma sonucunda yapımsı olarak varsayılan bu ara işlevin özellikleri, biçimbilim kavramları çerçevesinde açıklanmaya çalışılmış, ortaya konan varsayımların anket yöntemiyle belirli bir denek gurubu üzerinde sınanması sonucu elde edilen bulgular tartışılmış ve {-CA} biçimbiriminin yapımsı eki işleviyle kullanılması hakkında genel bir değerlendirme yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler

Biçimbilim, {-CA} biçimbirimi, çekim, türetme, yapımsı eki.

* Yrd.Doç.Dr., Mersin Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, TDE Bölümü / Mersin
hgokdayi@mersin.edu.tr

** Dr., Mersin Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, TDE Bölümü / Mersin
turgay@mersin.edu.tr

1. Giriş

Bu çalışma {-CA} biçimbiriminin çekim ve türetme ilişkileri açısından kullanım görünümlerini açıklamayı amaçladığı gibi, aynı zamanda, *Geçiş Aşamasında Olan +CA Ekinin Türü* adlı bir önceki makalemizin devamı niteliğindedir. Bir önceki makalede, {-CA} biçimbiriminin dilbilgisi kitaplarındaki betimlemelerine bakılmış, çekim ve türetme açısından birbiriyle örtüşmeyen betimlemeler yapıldığı görülmüştü.¹ Kimi dilbilgisi kitapları {-CA} biçimbirimi eklenen tüm sözcükleri türemiş saymışken kimisi de bazı kullanımları çekimli bazılarını da türemiş olarak kabul etmiştir. {-CA} biçimbiriminin çekim ve türetme açısından dilbilgisi kitaplarına yansıyan bu farklı betimlemesinin arkasında çekim işlevinden türetim işlevine doğru halen süregelen bir tarihsel değişimin olabileceği varsayılmıştı. Bu yüzden {-CA} biçimbiriminin günümüze yansıyan artzamanlı değişim sürecini de göz önünde bulunduracak bir ek türü sınıflamasının öneri niteliğindeki sunumu yapılmış, sözcüklere eklenen {-CA} biçimbiriminin yapım ve çekim eki gibi işlevlerinin yanında, *yapımsı eki* terimiyle karşılanan yeni bir ek türünün eklenebileceği önerisinde bulunulmuştu (Gökdayı vd. 2006).

Bu makalede ise daha önceki makalede olduğu gibi, genel olarak {-CA} biçimbiriminin biçimbilimsel görünümleri üzerinde durulmakta, özelde ise, çekim ve türetim işlevi üzerinde betimlemelere dayalı varsayımlar üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu makalenin diğer makaleden ayrılan en önemli özelliği, ortaya konan varsayımların anket yöntemiyle belirli bir denek gurubu üzerinde sınanmış olmasıdır. Makalede ilk olarak {-CA} biçimbiriminden söz ederken kullanılacak biçimbilim kavramları açıklanacaktır. Ardından, makalenin varsayımlarını sınamak amacıyla oluşturulan anketle ilgili açıklamalar yapılacak, sonra da deneklere uygulanan anketten çıkan bulgular üzerinde durulacaktır. Sonuçta ise, genel bir değerlendirme yapılacaktır.

2. Kavramsal Çerçeve

Sözcük üzerine geleneksel dilbilgisi çalışmalarda görülemeyen bazı ayrımları, modern dilbilimin önemli bir alanı olan biçimbilimin kavramsal ayrımlarından yola çıkarak görebilmek mümkündür. Biçimbilim alanında sözcük ve sözcüklere gelen ekler, geleneksel dilbilgisi çalışmalarında olmayan, *bağımlı, bağımsız, dilbilgisel, sözlüksel, sözlükbirim, sözcük-biçim* gibi kavramlar aracılığıyla daha ayrıntılı olarak çözümlenebilmektedir. Örneğin, bir tümce içerisinde konumlanan *göz* sözcüğüyle bağımsız olarak Türkçenin söz varlığında yer alan *göz* arasında nasıl bir ilişki olduğu veya *göz*,

gözlük, gözünü gibi biçimler arasında nasıl bir farklılık bulunduğu hususlarına biçimbilim kavramlarından yola çıkarak ayrıntılı açıklamalar getirebilmek mümkündür. Bu çalışmada da geleneksel sözcük ve ek tanımlamasından öteye, daha farklı bir bakış açısıyla {-CA} biçimbirimi üzerinde çözümlenmeler yapabilmek için biçimbilimin terimlerinden yararlanılmıştır. Bu nedenle, öncelikle biçimbilimden ve biçimbilimin bazı önemli kavramlarından kısaca söz etmek yararlı olacaktır.

Biçimbilim, sözcüklerin iç yapısı üzerinde incelemelerde bulunan bir çalışma alanıdır. Ne var ki, sözcüklerin iç yapısı denildiği zaman, sözcükleri bir sıra biçiminde oluşturan sesler, heceler gibi sesbilimsel yapılar da akla gelmektedir. Biçimbilimi, sesbilimden ayıran en önemli noktalardan biri, biçimbilimin sözcük çözümlenmelerinde anlam ve biçimin birbirine bağımlı bir dizge olarak incelenmesidir. Dolayısıyla bir sözcükte yer alan bir sesin nazal, dudaksıl veya yuvarlak olması sesbilimi ilgilendirirken, aynı sözcüğün aldığı çoğul eki biçimbilimin alanına girmektedir. Çünkü, çoğul biçimbirim alan sözcük anlam olarak da değişikliğe uğramaktadır. *Biçimbilimsel çözümleme*, sözcük parçalarının tanımlanmasını ve bu parçaların oluşum kurallarını içermektedir. Bir başka terimle ifade edilirse, sözcüklerin kurucularını incelemektedir. Örneğin, *kuşlar* sözcüğü iki kurucudan oluşmaktadır: *kuş* ve {-LAR}. Bu iki birim, *kuşlar* birleşiminin anlamlı en küçük parçaları veya kurucularıdır. Sözcüklerin bu kurucularına *biçimbirim* adı verilmektedir. Biçimbirim için, anlamsal içerikli veya dilbilgisel işlevli herhangi bir sözcüğün bölünebilen anlamlı en küçük birimi demek de mümkündür. Biçimbirimler bağımlı ve bağımsız olmak üzere iki alt kategoriye ayrılmaktadır. *Bağımsız biçimbirimler*, tek başlarına bir anlam veya bir işlev yüklenebilen kök sözcüklerdir (Katamba 1993: 41). Örneğin, *sözlüksel biçimbirim* olan *kalem, parlak, kışın* gibi adlar, sıfatlar ve belirteçler ile *dilbilgisel biçimbirim* olan *ile, ama* gibi ilgeçler, bağlaçlar bağımsız biçimbirimler içerisinde değerlendirilmektedir. Dolayısıyla, örneklerden de anlaşıldığı gibi, bir biçimbirimin bağımsız biçimbirim olarak değerlendirilmesi için mutlaka bir kök sözcük içermesi gerekmektedir. *Bağımlı biçimbirimler* ise tek başlarına anlamsal bir içeriğe sahip olmayan, sözcük oluşumunda görev alan biçimbirimlerdir. Tüm ekler bağımlı biçimbirimler içerisinde değerlendirilebilir. (Haspelmath 2002: 19-21, Katamba 1993: 41-42). Türkçede eylemler zaman, kip ve kişi gibi çekimlerle birlikte görüldükleri veya görünmek zorunda oldukları için, ek olmasalar bile bağımlı biçimbirimler olarak değerlendirilmişlerdir (Adalı 2004:25, Uzun 2006: 25).

Biçimbilimin en temel kavramı doğal olarak *sözcüktür*. Ne var ki, ifadelemizde kullandığımız sözcüklerin her biçimini sözlükte bulamayız. Örneğin, *çiçek* sözlükte yer alırken *çiçeği*, *çiçeğe*, *çiçekte* gibi biçimler yer almaz. Bundan dolayı, birbirinden farklı iki ayrı *sözcük* kavramından söz etmek olasıdır: *sözlük sözcüğü* ve *metin sözcüğü*. Bu iki temel kavram biçimbilim açısından önemlidir ve iki terimle ifade edilir. Sözlük sözcüğü için *sözlükbirim* (lexeme), metin sözcüğü için ise *sözcük-biçim* (word-form) terimleri kullanılmaktadır. Her sözcük-biçim, bir sözlükbirime bağlıdır. Örneğin, *çiçeği* sözcük-biçiminin ait olduğu sözlükbirim ÇİÇEK'tir.² Bir sözlükbirime ait olan sözcük-biçim grubu *dizi* (paradigm) terimiyle adlandırılır. ÇİÇEK sözlükbiriminin *çiçeği*, *çiçeğe*, *çiçekte*, *çiçekten* gibi dizileri vardır. Bunun yanında farklı sözlükbirimler arasında, *göz*, *gözlük*, *gözlükçü* örneklerinde olduğu gibi, yakın ilişki olabilir. Birbiriyle ilişkili bu sözlükbirimler, kimi zaman, *sözcük ailesi* (word family) veya *sözlükbirim ailesi* (lexeme family) terimleriyle karşılanmaktadır. Bu noktada şu soruyu sormak gerekmektedir: Sözlükler neden bu tür biçimbilimsel ilişkilere farklı davranmaktadır? Bir başka deyişle, dilbilimciler, *diziler* ile *sözcük ailesi* arasındaki ayrımı neden onaylamaktadırlar? Sözü edilen bu iki temel kavram arasında iki önemli ayrım bulunmaktadır. *Birincisi*, birçok parçadan oluşan sözlükbirimler (*gözlük*, *gözlükçü* vb.) bağlı oldukları yalın veya basit sözlükbirimlerden farklı olarak genellikle, yeni bir anlama gönderimde bulunmaktadırlar. Sözcük-biçimler ise dilin sözdizimsel düzenine uygun biçimsel gerekliliklerden ortaya çıkmaktadırlar. Böylece, *gözlüğü*, *gözlükte* gibi sözcük-biçimler, GÖZ sözlükbiriminden farklı bir anlamda ortaya çıkmayıp sözdizimsel bağlamda gerekli olan işlevlerini yerine getirmektedir. *İkincisi*, birden fazla biçimbirim içeren sözlükbirimleri (complex lexemes) sözlükte ayrı ayrı listelemek gerekmektedir; bunun nedeni, sözcük-biçimlere oranla önceden bilinebilme oranlarının daha az olmasıdır. Örneğin, bir dil kullanıcısının *san-* sözlükbiriminin *sanıyor*, *sanacak*, *sandı* gibi sözcük-biçim dizisini bilmesi beklenebilirken, *yapısalcılık* gibi birden fazla türetme biçimbirimi içeren sözlükbirimi bilmesi her zaman için beklenemeyebilir. Bütün bu ayrımlara ek olarak sözlükbirim ve biçimbirimlerin soyut, sözcük-biçimlerin ve altbiçimbirimlerin (morph) konuşma ve yazmayla ortaya çıktığı için daha somut, daha fizikî olduğu söylenebilir (Haspelmath 2002:13, Katamba 1993: 17-18).

Sözlükbirim ve *sözlük-biçim* yanında *dilbilgisel sözcük* (grammatical word) kavramından da söz etmek yararlı olacaktır. Bazı sözlükbirimlerin biçim-sözdizimsel özellikleri, yani kısmen biçimbilimsel kısmense sözdizimsel

özellikleri taşıdıkları söylenebilir. Bu tür sözcüklere *dilbilgisel sözcük* denmektedir (Katamba 1993: 19). Aşağıdaki örneklerde³ *güzel* sözcüğünün nasıl iki ayrı dilbilgisel sözcük olabileceği görölmektedir.

- (1) a. En *güzel* ve en komik videolar bu adreste yer almaktadır.
b. İngilizceyi güzel konuşuyor.

GÜZEL sözlükbirimine ait *güzel* sözcük-biçiminin iki ayrı dilbilgisel sözcük gösterimi bulunmaktadır. (1a)'da *güzel* sözcüğünün gösterimi *güzel* [*sıfır*] iken (1b)'de *güzel* [*belirtec*] biçimindedir. Dilbilgisel sözcük terimi, sözcüklerle tümcelerin ilişkilerini ve biçimbilim ile sözdizimi arasındaki sınırı göstermesi açısından önemli bir terimdir (Katamba 1993: 19).

Yukarıda sözü edilen *sözcük-biçimler* ve *sözcük ailesinin* sözlükbirimle olan ilişkilerinden yola çıkılarak, sözcükler arasında iki farklı biçimbilimsel ilişkinin veya iki tür sözcük oluşum sürecinin olduğu söylenebilir. Bu iki tür biçimbilimsel ilişki terimsel olarak, *çekim/işletme* (inflection) ve *türetme/yapım* (derivation) olarak adlandırılmaktadır (Haspelmath 2002: 13, Katamba 1993: 47). Çekim ve türetme süreci, *çekim biçimbirimleri* ve *türetme biçimbirimleri* olmak üzere iki büyük işlevsel kategori ile gerçekleştirilmektedir. Çekim, bir sözlükbirimle sözcük-biçimler arasındaki ilişkiye gönderimde bulunurken, türetme, bir sözcük ailesi ile sözlükbirimler arasındaki ilişkiye gönderimde bulunmaktadır (Haspelmath 2002: 13-15, Katamba 1993: 47). Ne var ki, sözcük-biçimlerin sözlükbirimler içerisinde nasıl bir grup oluşturduklarını söylemek her zaman kolay değildir. Türkçede {-CA} biçimbirimi için bu zorluk oldukça belirgindir. Örneğin, *cesurca* Türkçe Sözlük'te (2005: 362) yer alan bir sözcüktür. *Cesurca* sözcüğünün CESUR sözlükbirimine ait bir sözcük-biçim olduğu söylenebileceği gibi, CESUR sözcük ailesine bağlı bir sözlükbirim olduğu da söylenebilir. Bu konudan {-CA} biçimbirimi bağlamında ilerde söz edilecektir, ancak Haspelmath'ın (2002: 15) örnek olarak verdiği *nicely* ('güzelce') örneğinden anlaşıldığı üzere bu sorunun başka dilllerde de görülebildiği anlaşılmaktadır.

Bazı sözlükbirimler iki ya da daha fazla sözlükbiriminden oluşabilmektedir. Örneğin, TEPEGÖZ sözlükbirimi, TEPE ve GÖZ olmak üzere iki sözlükbirimden oluşmaktadır. Bu tür sözlükbirimler birleşik sözlükbirimler veya birleşik sözcükler olarak adlandırılmakta ve türetme gibi yeni sözlükbirim oluşturma yöntemleri içerisinde değerlendirilmektedir (Haspelmath 2002: 15-16). Bu açıklamalara dayanarak, çekim ve türetme olarak adlandırılan ilişkiler aşağıdaki gibi özetlenebilir:

I. Çekim ('sözcük-biçim oluşturma'):

Diziler: yaşıyor, yaşar, yaşayacak...; göze, gözlükte, gözü...

II. Sözcük oluşturma ('sözlükbirim oluşturma'):

1. *Türetme*→*Sözcük aileleri:* GÖZ, GÖZLÜK, GÖZCÜ, GÖZLÜKÇÜ

2. *Birleştirme:* TEPEGÖZ

Türkçede {-CA} biçimbiriminin özelliklerine ve kullanımına geçmeden önce, çözümlemelerde yararlanılacağı için, *çekim* ve *türetmenin* belirgin özelliklerine değinmek gerekmektedir. Türetme biçimbirimlerinin çekim biçimbirimlerinden ayrılan en önemli özelliği yeni sözcükler oluşturmalarıdır. Çekim biçimbirimleri ise sözcüğün gönderimsel veya bilişsel anlamında herhangi bir değişikliğe neden olmaz. Örneğin, *kitap* sözcüğüne getirilen {-LAR} çoğul biçimbirimi ile oluşan *kitaplar* sözcüğünün kavramsal olarak *kitap* sözcüğünden farklı bir gönderimi yoktur. Türetme biçimbirimleri birkaç biçimde yeni sözcükler oluşturmaktadır (Katamba 1993: 47-48):

(i) Eklendiği tabanın yalnızca anlamını değiştirir: Örneğin, *kitap*_[ad]-*çı*_[ad] türetiminde sözcük türü ad olan *kitap* sözcüğü {-CI} biçimbirimini aldıktan sonra anlamı değişmişse de sözcük türü değişmemiş, ad olarak kalmıştır.

(ii) Eklendiği tabanın anlamını ve sözcük türünü değiştirir: Örneğin, an-[eylem]-it[ad] sözcüğünün türü eylem iken ad, insan-[ad]-ca[sıfat/belirteç] sözcüğü ad iken sıfat veya belirteç olmuştur.

(iii) Eklendiği tabanın sözcük türünü değiştirmeden alt-sınıfında bir değişikliğe neden olabilir. Örneğin, somut bir sözcüğe soyut bir anlam kazandırır: Örneğin, *kardeş* sözcüğü somut gönderimi olan bir sözcükken {-LIK} biçimbirimi alarak soyut bir gönderimi olan *kardeş-lik* sözcüğüne dönüşmektedir.

Türetme biçimbirimlerinin yukarıda anılan işlevleri, onların çekim biçimbirimlerinden ayrılmasını sağlamaktadır. Bunun yanında, çekim ve türetmenin birer dilbilgisel süreç olarak birbirinden ayrılan en belirgin özellikleri aşağıdaki gibi sıralanmaktadır (Haspelmath 2002: 70-77):

(i) Çekim sözdizimi ile ilişkiliyken türetme sözdimi ile ilişkili değildir. Örneğin, (2) tümcesinde *kitapçı* türetimini gerçekleştiren {-ÇI} biçimbiriminin sözdizimsel bir işlevi yoktur. Sözlükte *kitapçı* biçiminde bulunur.

Ancak, *kitapçıda* gibi bir yapı ancak bir tümce içerisinde yer alabileceğinden sözdizimiyle ilişkilidir.

(2) Ali'yi kitap-çı-da gördüm.

(ii) Çekim zorunludur; türetme seçimliktir: Örneğın, (3a) tümcesinde dilbilgisi dışı bir tümce bulunmaktadır. Bunun nedeni, özne-yüklem uyumunun sağlanamamış olmasıdır. (3a)'da özne üçüncü tekil kişi olduğu için yüklem de bu kişiye uygun olarak sıfır veya boş (Ø) biçimbirim alması gerekmektedir. Dolayısıyla, çekim eklerinde sözdiziminin sınırlamalarına dayanan bir zorunluluk vardır. (3b)'de ise, görüldüğü gibi seçimlik bir kullanım vardır. *Kalemlik* türetimine karşılık *kalem kutusu* gibi bir öbekten de yararlanılabilmektedir. Sözcük türetimi konusunda insanlar doğal dile müdahale edebilmektedirler. Bunun yanında, türetilmiş bir sözcüğün yerine başka bir sözcük veya sözcük öbeğı tercih edilebilmektedir. Örneğın, *kitapçı* yerine *kitap satılan yer* de denilebilir.

(3) a. *Ali gelirim.

b. Kitapçıdan / *kitap satılan yerden* bir kalemlik / *kalem kutusu* satın aldım.

(iii) Çekimli sözcük-biçimler basit sözcükler ile değıştirilemezken türemiş sözlükbirimler değıştirilebilir. (4a)'da çıkma durumu eki alarak oluşan *kitapçıdan* sözcüğünün yerine bu sözcüğün yalın biçimi olan *kitapçı* veya başka bir durum eki almış biçimi getirilemez, çünkü *satın al-* eyleminin kimden sorusuna yanıt olacak bir üyeyi alması zorunludur. Aynı zamanda, kitapçıdan yerine aynı durum ekini almış kitaptan basit biçimi de getirilememektedir. Buna karşın, (4b)'de *kuram* gibi türemiş bir sözcük yerine basit bir sözcük olan *teori* sözcüğünü getirmek olasıdır.

(4) a. Kitapçıdan (*kitap* veya *kitaptan* olmaz) bir kalemlik satın aldım.

b. Görüşlerini zamanla bir kuram (*teori* olabilir) haline getirmiştir.

(iv) Çekimli sözcük-biçimler kök anlamını yansıtırken türemiş sözlükbirimler yeni bir kavramı ifade eder. Örneğın, *kitap* sözcüğünün *kitab-ı*, *kitab-a*, *kitap-ta*, *kitap-tan* gibi çekimli biçimleri, yine *kitap* kavramının kendisine gönderimde bulunmaktadır. Buna karşın, *kitap* sözcüğüne gelen {-CI} biçimbirimi artık *kitap* sözcüğüne değıl, *kitap* satılan yere veya *kitap* satan kişiye gönderimde bulunmaktadır.

(v) Çekimsel ulamlar görece soyut bir anlamı ifade ederken türetimsel anlamların ise belirgin ve kesin gönderimleri vardır. Örneğın, *kitap* sözcüğüne gelen {-IAR} çoğul eki *kitap* sözcüğüne *çoğulluk* gibi soyut bir gönderim kazandırmaktadır. Buna karşın, *kitap* sözcüğüne eklenen {-IIK} yapım

eki, kitap konulan yer anlamında, daha somut ve daha belirgin bir sözcük (*kitaplık*) türetmektedir.

(vi) Çekimli sözcük-biçimler anlamsal olarak çoğunlukla düzenliyen türemiş sözlükbirimler anlamsal olarak düzensizdir. Örneğin bir çekim eki olan çoğul eki, eklendiği sözcüğe genellikle çoğul anlamı vermektedir.⁴ Buna karşın, yapım eki olarak ele alınan eklerin her zaman için eklendiği sözcüğe benzer bir anlam verdiği söylenemez. Örneğin, {-LIK} yapım eki, *kitap* sözcüğüne eklendiğinde kitap konulan yer anlamında *kitaplık*, *kardeş* sözcüğüne eklendiğinde ise soyut bir anlamı olan *kardeşlik* sözcüğünü türetmektedir. Görüldüğü gibi, yapım eki {-LIK} eki eklendiği her sözcükte yer anlamını vermemektedir.

(vii) Bir tümede kullanılmış sözcüklerin, bir başka ifadeyle sözcük-biçimlerin anlamları kökün anlamıyla daha az ilişkiliyken, türetimsel anlamlar kökün anlamıyla daha çok ilişkilidir. Yani, bir kök türetme biçim-birimlerinden birini alarak farklı bir sözcüğe dönüşmüş olsa da, kendi kök anlamıyla olan ilişkisini tamamen koparmamaktadır. Örneğin, {-LAR} ekinin çoğul gibi soyut bir anlamı bildirdiğinden söz edilmişti. Hangi sözcük olursa olsun çekim eki olan {-LAR}, sözcüğün kök anlamından bağımsız olarak çoğulluk anlamı bildirmektedir. Yani, *kuş-lar* ile *insan-lar* sözcüklerinin kök anlamları farklı olsa da çoğul olma noktasında koşutluk göstermektedirler. Buna karşın, *kitapçı* gibi türemiş bir sözcüğün anlamına bakıldığında kökün anlamını taşıyan yeni bir anlamla karşı karşıya olunduğu görülmektedir.

(viii) Sözcük-biçimler oluşurken ekler, kök ve gövdelere nedensizlik sınırlaması olmaksızın uygulanabilirken türetimsel oluşumlar ise bir nedensizlikle sınırlanabilir. (5a)'da görüldüğü gibi, yüklem birinci tekil kişi alması dilbilgisel bir neden içermektedir. Özne birinci tekil kişi olduğu için yüklem de birinci tekil kişi ekiyle kodlanmak, yani özne-yüklem uyumunu sağlamak zorundadır. Buna karşın, *öğrenci* türetiminin neden (5b)'de olduğu gibi, *öğren-men* değil de *öğren-ci* biçiminde oluşturulduğuna ilişkin bir nedenlilik söz konusu değildir. Dolayısıyla, türetimsel oluşumlar, her zaman olmasa da, bir nedenlilikle sınırlanmak zorunda değildirler.

- (5) a. Bir öğretmen olarak öğren-ci-lerden kopama-m.
b. Bir öğretmen olarak *öğren-men-lerden kopamam.

(ix) Çekim sözcüklerin sınırında belirtilirken türetme köke daha yakındır. Örneğin, *göz-cü-ye* gibi bir sıralamada, yapım eki olan {-CI}'nın çekim eki olan {-A} durum ekinden önce geldiği görölmektedir.

(x) Çekimsel biçimbirimler, aynı anda iki işlevi üstlenebilirken türetimsel oluşumlar, büyük çoğunlukla, üstlenemezler. Örneğin, *onun ev-i* gibi bir tamlamada {-I} biçimbirimi hem kişiyi hem de sayıyı göstermektedir. Buna karşın, *kalem-lik* gibi bir türetimde {-IİK} yapım eki, yalnızca yer bildiren bir türetim eki olarak işlevini yerine getirmektedir.

Katamba (1993) ve Haspelmath'ın (2002), çekim ve türetme biçimbirimlerinin işlevlerine ilişkin yukarıda sıraladıkları özellikler {-CA} biçimbiriminin ek türüne ilişkin çözümlenelerde kullanılacak ve bu özelliklerle söz konusu biçimbiriminin işlevleri arasında bir karşılaştırma yapılacaktır. Böylece, Türkçede, {-CA} biçimbiriminin hangi kullanımlarda çekimlendiğine, türediğine veya başka bir işlevle kullanıldığına ilişkin açıklamalar yapmak daha kolay olacaktır. Anılan biçimbirimin bir ek olarak işlevleri üzerinde çözümleneler yapmadan önce, bu çalışmada kullanılan araştırma yöntemi hakkında bilgi verilecektir.

3. Araştırma Yöntemi

Bir önceki çalışmamızda, {-CA} biçimbiriminin ek türü, kullanıldıkları farklı durumlara göre, çekim eki (*bence, kanımca, keyfince, ömrümce* vb.), yapımsı eki (*askerce, güzelce, kolayca, sınıfça* vb.) ve yapım eki (*Çamlıca, Derince (Kocaeli'nin bir ilçesi), önce, Türkçe* vb.) olmak üzere üç ek türü etrafında sınıflandırılmıştı (Gökdayı vd. 2006). Bu çalışmada, daha önce yapılan sınıflandırmanın geçerliliğini sınamak için anket yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntem aracılığıyla, {-CA} ekini üç türe ayıran varsayımın ana dili konuşucuları tarafından ne kadar doğrulandığını görebilmek amaçlanmıştır.

Genel olarak dil çalışmalarına bakıldığında, ortaya konan varsayımların somut geçerliliğini sınamak amaçlı geri bildirim yöntemlerinin pek kullanılmadığı görölmektedir. Dilin doğal görünümelerini görebilmek veya betimleyebilmek amacıyla, konuşmayı ses kaydına dönüştürme, yazılı doğal dil kullanımlarına ilişkin metinlerden bütüncü oluşturma gibi yöntemler vardır. Anket de bu yöntemlerden biridir. Bu çalışmada kullanılan anket yöntemiyle, ortaya konan varsayımlara ilişkin bir geri bildirim alınmaya çalışılmıştır. Böylece, dil çalışmalarında fazlaca yararlanılmayan anket yöntemi kullanılarak hem bu yöntemin dil çalışmalarında kullanılabilirliği hem de dil çalışmalarına sağladığı katkılar gösterilmeye çalışılmıştır.

Bu yazının sonundaki *ekte* görülebilecek anket hazırlanırken seçilen sözcüklerin {-CA} biçimbiriminin çekim, yapımsı ve yapım eki türlerini kapsamasına önem verilmiştir. Ankete katılanlara ek türleri ve yapımsı olarak varsayıdığımız ek türüne ilişkin açıklayıcı bilgiler verilmemiştir. Anket hazırlanırken ankete katılanların eklerin yapım ve çekim olmak üzere ayrıldığını bildikleri varsayılmış, yapımsı ek türüne ilişkin veri toplayabilmek için ise sezdirimsel sorular sorulmuştur. Ankette yanıtlanması istenen sorular içerisinde yalnızca {-CA} biçimbirimi almış sözcüklere değil, bu sözcüklerin tümce içerisindeki kullanımına da yer verilmiştir. Sözcüklerin doğru ve kabul edilmiş kullanımını verebilmek için seçilen tümceler Türk Dil Kurumu'nun Türkçe Sözlük'ünden (2005) alınmıştır. Tümcelerin bu kaynaktan alınmasının bir başka nedeni ise, Türkçe Sözlük'te örnek olarak verilen tümcelerin Türk edebiyatının tanınmış yazarlarından seçme örnekler olmasıdır. Anket soruları içerisinde yer alan dilbilgisi terimleri ve soruların içeriği, anketin uygulanacağı kişilerin niteliğini de belirlemiştir. Yani, anket soruları, ankete katılacak kişilerin Türkçeye ve dile ilişkin bir eğitimden geçmiş olmalarını gerektirmiştir. Bu yüzden anket, Türk dili ve edebiyatı bölümlerinde öğrenim gören lisans ve lisansüstü öğrencileri ile bu bölümlerden mezun olup yine bu alanda üniversitede çalışan öğretim elemanlarından oluşan 60 kişilik bir gruba uygulanmıştır. Bu kişilerden 37'si lisans öğrencisi, 23'ü ise lisansüstü öğrenci veya bu alanda üniversitede çalışan öğretim elemanlarıdır. Anketin uygulandığı gruba, makalede iddia edilen hususlarla ilgili bir ön açıklama yapılmamıştır.

4. Bulgular ve Değerlendirme

Anket sonuçlarının verilerinden yola çıkarak açıklamalar yapmadan önce, bir önceki makalemizde ortaya konan bulgulardan kısaca söz etmek yararlı olacaktır. Önceki çalışmamızda, {-CA} ekinin yalnızca çekim ve yapım olmak üzere iki ek türüne dayalı olarak tüm işlevlerinin betimlenemeyeceği üzerinde durulmuş, gerçekte dilbilgisi kitaplarında {-CA}'nın ek türüne ilişkin yapılan tanımlamalar arasındaki uyuşmazlığın, bu eki çekim ve yapım eki ayrımına dayalı olarak sınıflandırmaya çalışmaktan kaynaklanmış olabileceği iddia edilmişti. Dolayısıyla, {-CA} ekinin çekim ve yapım eki olma işlevi dışında başka bir işlevi olabileceği varsayılmıştı. {-CA} ekiyle ilgili ortaya çıktığı varsayılan üçüncü işlev, bu ekin tarihsel süreç içerisinde çekim ekinden yapım ekine doğru evrilme sürecini tamamlayamamış kullanımları taşımasına dayandırılmıştır. Bu varsayımdan yola çıkarak {-CA} biçimbiriminin *çekim*, *yapım* ve *yapımsı* olmak üzere üç tür işlevi

olabileceği seçilen örneklerden hareketle ortaya konmaya çalışılmıştı (Gökdayı vd. 2006).

Bir önceki çalışmada, {-CA} biçimbiriminin *çekim*, *yapım* ve *yapımsı* olmak üzere üç ek türü başlığı altında hangi ölçütlere göre incelendiğini özetleyelim. *Bence* ve *keyfince* sözcüklerinde olduğu gibi, adıllardan ve iyelik eklerinden sonra kullanılan {-CA} eki, Türkçede iyelik eklerinden sonra yapım eki gelmediği için çekim eki olarak kabul edilmiştir. {-CA} eki, yapım ekinin özelliklerini de taşımaktadır, çünkü **kapı-da-(y)ı* sözcüğünde görüldüğu gibi, durum ekinin üzerine bir başka durum eki gelemekten {-CA}'nın üzerine *çılığın-ca-sı-na* örneğinde olduğu gibi gelebilmektedir. Ayrıca, çekim ekleri ad soylu her sözcüğe getirilebilirken {-CA} eki **uzayca*, **kupaca*, **suca* örneklerinde görüldüğu üzere her sözcüğe eklene-memektedir. {-CA}'nın yapım eki özelliği taşıyan bir başka görünümü ise, **taşca*, **masaca*, **duvarca* örneklerinde görüldüğu gibi cansız varlıklara eklenememesidir. {-CA} biçimbiriminin çekim ekinden yapım ekine doğru evrildiğini varsaymamıza neden olan bulgulardan biri, dil adlarında, çekim eklerinin vurguyu kendinden önceki heceye atmasına benzer bir biçimde, vurgunun {-CA}'dan önceye atılmasıdır. “Vatandaş, Türkçe konuş!” tımcesinde hem vurgu {-CA} ekinden önceye kaymış hem de türediği kesin ve belirgin olan *Türkçe* sözcüğü belirteç olarak kullanılmıştır. Bu sözcük, bu çalışmada kullanılan anket sorularının içerisinde de yer almış, ankete yanıt veren 58 kişi *Türkçe* sözcüğünde yer alan {-CA} ekini yapım eki olarak işaretlemiştir. Dolayısıyla, türediği konusunda, şüphe olmayan *Türkçe* sözcüğünün belirteç olarak kullanılabilmesi, {-CA} biçimbiriminin türetme işleviyle kullanılsa da bazı durumlarda önceki işlevine ilişkin görünümleri yansıtılabildiğini göstermektedir (Gökdayı vd. 2006).

Daha önceki çalışmada yararlanılan ölçütleri kısaca özetledikten sonra, bu çalışmada kullanılan anket yöntemine dayalı araştırmanın verilerinden söz edilebilir. Anketten ortaya çıkan veriler, üç bölümde değerlendirilmiştir. Tablolar halinde yapılan değerlendirmelerin ilkinde, çekim eki aldığı düşünölen sözcüklerdeki {-CA} ekini, kaç kişinin çekim eki, kaç kişinin de yapım eki olarak işaretlediğini belirlemek; ikincisinde, yapım eki aldığı düşünölen sözcüklerdeki {-CA} ekini, kaç kişinin çekim eki, kaç kişinin yapım eki olarak işaretlediğini tespit etmek; son olarak ise, yapımsı eki aldığı varsayılan sözcüklerdeki {-CA} ekini, kaç kişinin çekim eki, kaç kişinin ise yapım eki olarak işaretlediğini niceliksel olarak ortaya koymak amaçlanmıştır.

Tablo 1’de, {-CA} ekinin çekim işleviyle kullanıldığı varsayılan sözcükler yer almaktadır. Ankette verilen yanıtlara bakıldığında, tablo 1’de verilen sözcüklerin, bizim varsayımımıza koşut olarak çekimlenmiş olduğu düşünülmektedir. Tablodaki sözcüklere tek tek bakıldığında, çekimlenmiş diyenlerin sayıca ve yüzde olarak fazla olduğu hemen göze çarpmaktadır. Tablo 1’de, {-CA} biçimbirimi ile çekimlenmiş varsayılan bütün sözcüklerin çekimlenmiş olarak işaretlenme (toplam işaretleme)⁵ sayısı 444, bu sayının yüzdelik oranı %61’dir.⁶ Aynı sözcüklerin türemiş olarak işaretlenme sayısı 232, yüzdelik oranı ise, %32’dir. Boş işaretleme sayısı 44, yüzdelik oranı %6’dır.

Tablo 1: {-CA} Biçimbiriminin Çekim İşleviyle Kullanıldığı Varsayılan Sözcükler

Verilen Sözcükler	Çekimlenmiş Diyen Kişi Sayısı	Türemiş Diyen Kişi Sayısı	Boş
aklınca	35 (%58)	24 (%40)	1 (%1)
bence	47 (%78)	12 (%20)	1 (%1)
dilediğince	27 (%45)	32 (%53)	1 (%1)
gönlünce	15 (%25)	17 (%28)	28 (%46)
kendinsince	51 (%85)	7 (%11)	2 (%3)
keyfince	31 (%51)	28 (%46)	1 (%1)
keyfince	45 (%75)	13 (%21)	2 (%3)
melunca	31 (%51)	28 (%46)	1 (%1)
ömrümce	33 (%55)	26 (%43)	1 (%1)
sence	45 (%75)	14 (%23)	1 (%1)
sizce	49 (%81)	9 (%15)	2 (%3)
töresince	35 (%58)	22 (%36)	3 (%5)
TOPLAM İŞARETLEME	<i>Çekim=444 (%61)</i>	<i>Türetme=232 (%32)</i>	<i>Boş=44 (%6)</i>

Tablo 1’de, her ne kadar, {-CA} ekinin çekim işleviyle kullanıldığını düşünenler fazlaysa da yapım eki işleviyle kullanıldığını düşünenler de azımsanacak kadar az değildir. Yapım eki diyenler, çekim eki diyenlerin yarısıdır. Dolayısıyla, çok belirgin görünmese de, tablo 1’e bakarak, {-CA} ekinin çekim işlevine ilişkin olarak bir görüş ayrılığı olduğu anlaşılmaktadır. Başka bir deyişle, tablo 1, {-CA} ekinin ek türünü belirlemek noktasında ankete katılanların açık ve belirgin bir görüşe sahip olmadıklarını göstermektedir denebilir.

Tablo 2’de, {-CA} ekinin türetim işleviyle eklendiği varsayılan sözcükler yer almaktadır. Tabloya bakıldığında, genel olarak, bu varsayımla ankete katılanların görüşleri arasında bir koşutluk olduğu görülmektedir. Tablo 2’deki toplam değere bakıldığında, verilen tüm sözcükler %17 oranında

çekimlenmiş, %75 oranında ise türemiş olarak işaretlenmiştir. Boş işaretleme sayısı 42, yüzdeler oranı ise %7'dir.

Tablo 2: {-CA} Biçimbiriminin Türetim İşleviyle Kullanıldığı Varsayılan Sözcükler

Verilen Sözcükler	Çekimlenmiş Diyen Kişi Sayısı	Türemiş Diyen Kişi Sayısı	Boş
çekince	6 (%10)	51 (%85)	3 (%5)
dikence (bir balık türü)	6 (%10)	39 (%65)	15 (%25)
dinlence	4 (%6)	55 (%91)	1 (%1)
eğlence	1 (%1)	52 (%86)	7 (%11)
görece	12 (%20)	45 (%75)	3 (%5)
güvence	3 (%5)	55 (%91)	2 (%3)
önce	19 (%31)	38 (%63)	3 (%5)
öylece	20 (%33)	37 (%61)	3 (%5)
sadece	32 (%53)	25 (%41)	3 (%5)
Türkçe	0 (%0)	58 (%96)	2 (%3)
TOPLAM İŞARETLEME	<i>Çekim=103 (%17)</i>	<i>Türetim=455 (%75)</i>	<i>Boş=42 (%7)</i>

Tablo 1 ile tablo 2 karşılaştırıldığında, varsayımımızla ankete katılanların görüşleri arasındaki en fazla koşutluk tablo 2'de görülmektedir. Tablo 2'de *sadece* sözcüğü sayılmazsa, sözcüklere türemiş diyenlerin sayısı çekimlenmiş diyenlere oranla oldukça fazladır. Dolayısıyla, bu verilerden yola çıkılarak, ankete katılanların {-CA} ekinin türetim işlevini belirlemek noktasında açık ve belirgin bir bilgiye sahip oldukları söylenebilir.

Tablo 1'de, {-CA} ekinin türü noktasında ankete katılanların belirgin bir eğilime sahip oldukları görülmüştü. Tablo 2'de, ankete katılanlar arasındaki ortak görüş, tablo 1'e oranla daha fazlaydı. Tablo 3 ise, ankete katılanlar arasında bir görüş ayrılığı olduğunu veya ankete katılanların {-CA} ekini almış sözcüklerin çekimlenmiş mi yoksa türemiş mi olduğu hususunda ayırt edici ve belirgin ilkelere sahip olmadıklarını göstermektedir. Bütün bu çıkarımlar, tablo 3'teki sayısal değerlere bakılarak görülebilir. {-CA} ekinin yapımı işleviyle eklendiği varsayılan tüm sözcükleri çekimlenmiş olarak toplam işaretleme sayısı 745, yüzdeler oranı %47 iken, türemiş olarak işaretleme sayısı 603, yüzdeler oranı %38'dir. Boş işaretleme sayısı 212, yüzdeler oranı ise %13'tür. Tablo 1 ve tablo 2'den farklı olarak boş işaretlemenin fazla olması, yine ankete katılanların kararsızlığına ilişkin bir kanıt olarak sunulabilir.

Tablo 3: {-CA} Biçimbiriminin Yapımsı İşleviyle Kullanıldığı Varsayılan Sözcükler

Verilen Sözcükler	Çekimlenmiş Diyen Kişi Sayısı	Türemiş Diyen Kişi Sayısı	Boş
acemice	28 (%46)	29 (%48)	3 (%5)
açıkça	18 (%30)	30 (%50)	12 (%20)
ağırca	22 (%36)	15 (%25)	23 (%38)
ahmakça	28 (%46)	30 (%50)	2 (%3)
anaca	13 (%21)	21 (%35)	26 (%43)
aptalca	27 (%45)	21 (%35)	12 (%20)
askerce	27 (%45)	21 (%35)	12 (%20)
boyca	23 (%38)	14 (%23)	23 (%38)
bünyece	23 (%38)	34 (%56)	3 (%5)
çalgınca	12 (%20)	20 (%33)	28 (%46)
çirkince	24 (%40)	33 (%55)	3 (%5)
çocukça	31 (%51)	26 (%43)	3 (%5)
devce	41 (%68)	17 (%28)	2 (%3)
erkençe	23 (%38)	34 (%56)	3 (%5)
evvelce	38 (%63)	19 (%31)	3 (%5)
güzelce	27 (%45)	21 (%35)	12 (%20)
isteksizce	29 (%48)	28 (%46)	3 (%5)
iyice	32 (%53)	26 (%43)	2 (%3)
mahallece	40 (%66)	18 (%30)	2 (%3)
mecnunca	41 (%68)	17 (%28)	2 (%3)
melunca	31 (%51)	28 (%46)	1 (%1)
senelerce	38 (%63)	9 (%15)	13 (%21)
serbestçe	37 (%61)	21 (%35)	2 (%3)
yaşça	28 (%46)	29 (%48)	3 (%5)
yiğitçe	24 (%40)	24 (%40)	12 (%20)
yüzlerce	40 (%66)	18 (%30)	2 (%3)
TOPLAM İŞARETLEME	Çekim=745 (%47)	Türetme=603 (%38)	Boş=212 (%13)

Tablo 3'te, nispeten çekim eki diyenler çoğunlukta görünse de tablo 1 ve tablo 2 ile karşılaştırıldığında sayısal değerler arasında büyük bir fark yoktur. Ankete katılanlara, tablo 3'te yer alan sözcüklerin yapımsı olarak varsayılan bir ek ile kurulmuş olabileceğine ilişkin bir bilgi verilmemiştir. Dolayısıyla, yanıtlar, ankete katılanların halihazırda bilgi dağarcıklarında yer alan çekim ve türetim olmak üzere iki ek türüne göre verilmiştir. Tablo 3'te ortaya çıkan sayısal değerlerin söylediği en önemli bulgu, bu sözcüklere eklenen {-CA} ekinin türü konusunda ankete katılanlar arasında bir uzlaşma olmadığıdır. Çekim eki diyenlerin fazla olması ise, tablo 2'de görüldüğü gibi {-CA}'nın yapımsı eki işlevinin daha belirgin ve kesin olarak görülebiliyor olmasından kaynaklanıyor olsa gerektir. Yani, ankete katılanların tablo 3'te gördükleri sözcükleri, türediği belirgin olan *Türkçe*, *eğlençe* gibi sözcüklerle karşılaştırdıklarında çekim eki olarak değerlendirmiş olmaları

yüksek bir olasılık olarak durmaktadır. Bu nedenle, ortaya çıkan bulgu, tablo 3'te sözcüklere eklenmiş olan {-CA} ekinin, tablo 1 ve 2'den farklı bir ek türüne ait olduğuna ilişkin varsayımı destekler niteliktedir. Örneğin, ankete katılanların Türkçe konusunda eğitim almış ve ana dili Türkçe olan kişiler olduğu düşünülürse, *kitap-lık*, *göz-cü*, *ev-e*, *ev-den* gibi sözcükler ankette yer almış olsaydı, büyük olasılıkla bu sözcüklere eklenen ek türleri hakkında genel bir uzlaşmanın olduğu görülecekti. Bundan dolayı, tablo 3, hem {-CA}'nın ek türü hakkında düşünülmesi gerektiğini hatırlattığı gibi, bu tabloda yer alan sözcüklerin çekim ve yapım ekinden farklı bir ek aldığına ilişkin varsayımı da desteklemektedir.

Tablo 3'teki sözcüklere eklenen {-CA} ekinin hem çekim hem de türetim işlevleri taşımasından dolayı, bir önceki çalışmamızda bu tür ekler yapımsı olarak değerlendirilmişti. Tablo 3'te, {-CA} ekine hemen hemen eşit oranda yapım ve çekim eki denmesi, hem ankete katılanların bu eki tanımlamakta zorlandığına hem de bu ekin iki işlevi de yansıttığına ilişkin bir kanıt olarak durmaktadır. O halde, yapımsı eki olarak adlandırılan {-CA}, biçimbilimin hangi kavramlarıyla ifade edilebilir? Eğer, *güzелce*, *çılğınca* gibi sözcüklerdeki {-CA} çekim eki olsaydı, eklendikleri sözcükleri sözcük-biçim, yapım eki olsaydı sözlükbirim olarak değerlendirebilecektik. Halbuki, {-CA} ekinin yapımsı olarak adlandırdığımız işlevi hem sözcük-biçim hem de sözlükbirim oluşturuyor görünmektedir. Buradan yola çıkarak, {-CA} ekinin, çift işlevli sözcük, yani kavramsal çerçevede sözü edilen *dilbilgisel sözcük* türettiği söylenebilir. Örneğin, (6a)'da {-CA} eki eklenmiş sözcük, *çılğınca* [sıfat] sıfat iken, (6b)'de *çılğınca* [belirteç] belirteçtir.

(6) a. Ayşe'nin *çılğınca* hayalleri vardı.

b. Ayşe sinirlendiği zamanlarda *çılğınca* davranıyordu.

(6a-b)'deki kullanımlarla karşılaştırmak için, {-CA} ekinin çekim işleviyle kullanıldığı (7)'deki örneklere bakmak yararlı olacaktır. (7a)'da, *bence* sözcüğü belirteç görevindedir. Ancak, (7b)'de olduğu gibi, *bence* sözcüğünü sıfat göreviyle kullanmaya çalıştığımızda, ortaya dilbilgisidışı bir tümce ortaya çıkmaktadır. Aynı durum, (7c) ve (7ç)'de de görülmektedir. (7c)'de *keyfince* sözcüğü belirteç olarak kullanılabilirken, (7ç)'de sıfat olarak kullanımının dilbilgisi dışı bir tümceye yol açtığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla, {-CA} ekinin çekim işlevinde kullanıldığı durumlarda, (6a-b)'de olduğu gibi, çift işlevli sözcükler oluşturamadığı görülmektedir.

(7) a. Ayşe bu soruyu *bence* bilmiyor.

b. *Ayşe'yle ilgili olarak *bence* izlenimlerin yanlış olduğunu anlamıştım.

c. Ayşe *keyfince* davranıyor.

ç. *Ayşe'nin *keyfince* davranışları var.

(6) ve (7)'deki örneklere bakarak, yapımsı eki işleviyle kullanılan {-CA} ekinin belirteç ve sıfat gibi çift ulamlı sözcükler oluşturduğunu söyleyebiliriz. Aynı zamanda, {-CA} biçimbiriminin yapımsı olarak kullanıldığı sözcüklerin sözlüksel olarak da bir çift türüllüğe sahip olduğu anlaşılmaktadır. Yapım eki işlevinde kullanılan {-CA} ekine bakıldığında, çekim işlevinde kullanılan {-CA} eki gibi, tek bir ulama ait sözcükler oluşturduğu görülmektedir. Örneğin, {-CA} ile türemiş *eğlence* sözcüğü yalnızca ad olarak kullanılabilirken *öylece* sözcüğü belirteç olarak kullanılabilir. Buna karşın, yapımsı işlevini taşıyan {-CA} eki, eklendiği sözcüğü dilbilgisel sözcük haline getirmekte, yani sözcüğün çoğunlukla hem sıfat hem de belirteç olarak kullanılabilmesini sağlamaktadır. Bir başka açıdan bakıldığında ise, yapımsı işlevindeki {-CA} eki, eklendiği sözcüğü belirteç yaparken daha çok çekim, sıfat yaparken ise büyük oranda yapım ekine yaklaşmaktadır denebilir. Çekim eki işlevindeki {-CA}'nın yer aldığı sözcüklerin çoğunlukla belirteç işlevinde kullanılması, bu çıkarımı desteklemektedir. Bunun yanında, Korkmaz'dan (2003: 457-473) alınan ve çeşitli eklerle belirteç olarak kullanılan *telaşla*, *aşağıdan*, *alnından*, *karşılaşmışçasına*, *çocukmuşçasına*, *dercesine*, *nazarımda*, *geceleleri*, *perşembeleri*, *demincecik*, *çoktandır* gibi sözcüklerin sıfatlara göre sözlükte yer almaması, çıkarımımızı destekleyen bir başka kanıt olarak durmaktadır.⁷

Yukarıda, {-CA} ekinin, bir ek olarak *çekim*, *yapım* ve *yapımsı* olmak üzere üç işlevi olduğundan söz edilmiş, yapılan bir anketle dilbilgisi kaynaklarında henüz yer verilmeyen bu ayırımın dil konuşucularının zihinlerinde örtük de olsa bulunduğu gösterilmeye çalışılmıştır. Bu üçlü ayırımdan öte, geleneksel dilbilgisi çalışmalarında, sadece çekim ve türetme kategorileri çerçevesinde bile, {-CA} biçimbiriminin işlevlerini belirleyecek açık ve belirgin ölçütler sunulamamıştır. Yapımsı olarak varsayılan üçüncü bir işlev bir yana, halihazırda var olan çekim ve türetme kategorileri çerçevesinde {-CA} biçimbiriminin işlevlerini belirleyecek ölçütler koyabilmek, geleneksel dilbilgisi çalışmalarında bu ekin türüne ilişkin farklı belirlemeleri bir derece önleyecek açıklamalar sunabilecektir. Bir başka açıdan ise, kabul görmüş çekim ve türetme kategorilerine ilişkin açık ve uygulanabilir ölçütler koymak, yapımsı olarak varsayılan ek türünün doğruluğunu sınamak noktasında da bazı ipuçları verebilecektir. Bu nedenle, çekim ve türetme kategorileri için açık ve uygulanabilir ölçütler yokken yapımsı olarak varsayılan üçüncü bir işlevin önerilmesi, eleştirilebilir bir durum olarak görün-

düğünden, çekim ve türetme kategorilerini belirleyen ölçütleri {-CA} biçimbirimi üzerinde göstererek açıklamak yararlı olacaktır. Kavramsal çerçeve bölümünde, çekim ve yapım eklerinin birbirlerinden ayrılan belirgin özelliklerinden Katamba (1993) ve Haspelmath'tan (2002) alıntılar yapılarak söz edilmişti. Çekim ve yapım eki ile ilgili sözü edilen ayrımlardan yola çıkılarak {-CA} ekinin çekim ve türetme kategorileri açısından görünümle-ri açıklanabilir. Örneğin, *keyfince* veya *bence* sözcükleri, *Türkçe* veya *eğlen-ce* gibi tek başına belirgin bir gönderimi olan sözcükler değildir. Daha çok, sözdizimsel düzeyde bir işlevleri vardır. Bu yüzden, *keyfince* ve *bence* sözcüklerindeki {-CA} ekinin çekim, *Türkçe* ve *eğlence* sözcüklerindeki {-CA} ekinin ise, yapım eki işlevinde kullanıldığı sonucuna varılabilir.

Yapım eklerini dizimsel düzeyde basit sözcüklerle değiştirmek genellikle olasıdır. Örneğin, tümce içerisinde *eğlence* sözcüğü yerine *âlem*, *düğün*, *sefa*, *sefahat*, *zevküsefa*, *cümbüş* gibi sözcükleri kullanmak mümkünken, {-CA} çekim ekini almış *bence* sözcüğünün yerine basit bir sözcük kullanılamamaktadır. Çekimli sözcük, kök anlamıyla ilişkisini koparmamıştır. Oysa ki, türemiş sözcüğün kök anlamıyla olan ilişkisi hemen hemen kopmuş gibidir. Örneğin, *Türkçe* türetiminin kökün anlamıyla artık doğrudan bir ilişkisi kalmamıştır. Yani, *Türk* sözcüğü bir millete gönderimde bulunurken *Türkçe* bir dile gönderimde bulunmaktadır. Buna karşın, *bence* çekiminde, sözcük hala kökle doğrudan bir anlamsal ilişki içerisinde. *Ben* sözlükbirimi ve *bence* sözlük-biçiminin ortak gönderimi yine BEN kavramıdır.

Dizimsel olarak türetme biçimbirimleri, çekim biçimbirimlerine göre köke daha yakındır. Örneğin, *keyfince* sözcüğünde {-CA} ekinin çekim işleviyle kullanıldığı, köke yakın olmamasından da anlaşılabilir. *Keyfince* sözcüğünde {-CA} ekinden önce iyelik eki gelmiştir.

Çekimli sözcükler görece soyut bir anlamı bildirmektedirler. Türemiş sözcükler ise, genelde daha belirgin ve somut kavramlara gönderimde bulunmaktadır. Örneğin, *bence* sözcüğü 'bana görelilik', *keyfince* ise 'keyfine görelilik' gibi soyut anlamları taşımaktadır. Buna karşın, *Türkçe* ve *eğlence* gibi türemiş sözcüklerin daha somut ve daha belirgin anlamsal gönderimleri vardır: *Türkçe*, doğal bir dil, *eğlence* ise, eğlenmek için yapılan etkinliklerdir. Çekimli sözcük-biçimler anlamsal olarak bir düzenlilik gösterirken türemiş sözlükbirimlerde böylesine anlamsal bir düzenlilik görülmez. Örneğin, adılara gelen {-CA} biçimbirimi, *bence*, *sizce*, *onca* sözlük-biçimlerinde görüldüğü gibi 'görelilik' anlamı vermektedir. Buna karşın eylemlere türetim işleviyle gelen {-CA} eki, *güvence* ve *eğlence*

sözlükbirimlerinde olduğu gibi, birbirinden farklı anlamsal gönderimleri olan sözcükler oluşturmuştur. Çekim ekleri, eklendikleri sözcüklere genellikle bir nedenlilik ilişkisiyle bağlanabilmektedirler. Örneğin, adılardan sonra görelilik anlamı katmak için, *bence* sözcük-biçiminde olduğu gibi, {-CA} eki getirilir; veya, iyelik eki almış bir adı görelilik anlamıyla belirteç yapmak için, *keyfince* sözcük-biçiminde olduğu gibi, {-CA} eki eklenir gibi yargılar, çekim eki işlevindeki {-CA}'nın bir nedenlilikle sözcüğe bağlandığını göstermektedir. Buna karşın, sözlükbirimlerde {-CA}'nın eklenişi bir nedenlilik içermeyebilir. Örneğin, neden *eğlenge veya *eğlengi değilde *eğlence* olduğuna ilişkin açık bir nedenlilik yoktur.

Anketten ortaya çıkan bulgular genel olarak değerlendirildiğinde, {-CA} ekinin yapım eki işlevi üzerine ankete katılanlar arasında, en azından çekim eki işlevine oranla, daha yüksek bir oranda bir uzlaşım olduğu görülmüştür. Bu çalışmada çekim eki işlevinde değerlendirilen {-CA} üzerine ankete katılanlar arasında genel bir uzlaşım var gibi görünse de, bu uzlaşım yapım eki üzerine olan uzlaşım kadar belirgin görünmemektedir.

Sonuç

Biçimbilim açısından bakıldığında, birbirinden farklı iki ayrı *sözcük* kavramından söz etmek gerekmektedir. Bu iki ayrı sözcük kavramı için genel bir ayrımla *sözlük sözcüğü* ve *metin sözcüğü* terimleri kullanılmaktadır. Bu iki temel kavram biçimbilim açısından önemlidir ve iki terimle ifade edilmekte, sözlük sözcüğü için *sözlükbirim*, metin sözcüğü için ise *sözcük-biçim* terimleri kullanılmaktadır. Genellikle, türemiş sözcüklerin sözlükbirim, çekimlenmiş sözcüklerin ise, sözcük-biçimler içerisinde değerlendirildikleri söylenebilir. Bu çalışmada, {-CA} biçimbiriminin farklı kullanımları çekim ve türetme kategorileri açısından çözümlenirken aynı zamanda, eklendikleri sözcüklerin ne zaman sözlükbirim ne zaman sözcük-biçim olduklarına ilişkin ipuçları da verilmiştir. {-CA} biçimbiriminin yapım işleviyle eklendiği sözcüklerin ise, kullanıldıkları yere göre sıfat veya belirteç olabilen çift işlevli sözcükler olduğu gözlenmiştir. Bu tür çift işlevli sözcüklerin ise, yine biçimbilim kavramlarından olan *dilbilgisel sözcük* terimiyle adlandırılabilceği belirtilmiştir.

{-CA} biçimbiriminin çekim, yapım ve yapım sıfatı olarak varsayılan ayrımını, anketten ortaya çıkan bulgular, dolaylı veya sezdirimsel olarak desteklemektedir. Ankette bu ekin yapım işlevinden söz edilmeden katılımcılara çekim ve türetme dışında farklı bir ek türünün olabileceği konusunda yalnızca sezdirimsel sorulara yer verilmiştir. Dolayısıyla, {-

CA} biçimbiriminin yapımsı olarak varsayılan kullanımları, çekim ve türetme ayırımına dayalı olarak öğrenilmek istenmiştir. Yapımsı diye bir işlevden söz edilmemesine rağmen, yapımsı olarak varsayılan kullanımlarda, anket katılımcılarının gerçekten de bir kararsızlık içerisinde olduğu görülmüştür. Bu kararsızlık, üçüncü tablodaki toplam işaretlenme sayıları ve yüzdelik oranlarının yaklaşık bir değerde olmasından anlaşılabilir. Tablo 3'te verilen sözcüklerin çekim olarak toplam işaretlenme sayısı 745 (%47), türetme olarak işaretlenme sayısı 603 (%38) olarak bulunmuştur. Buna karşın, tablo 1'de çekim ve türetme olarak toplam işaretlenme sayılarının, sırasıyla, 444 (%61) ve 232 (%32) iken tablo 2'de 103 (%17) ve 455 (%75) olduğu gözlenmiştir. Tablo 3'teki değerlerin birbirine yakın olması, anket katılımcılarının verilen sözcükler konusunda belirgin bir uzlaşma içerisinde olmadığını göstermektedir. Tablo 2'de ise, türemiş olarak varsayılan sözcükler üzerinde 103'e karşı 455 toplam işaretleme ile ankete katılanların büyük çoğunlukla ortak bir görüşe sahip oldukları anlaşılmaktadır. Tablo 1'de, anket katılımcılarının tablo 2'de olduğu kadar çekim ve türetim ayırımında belirgin bir yönetime sahip oldukları söylenemez. Ankete katılanların, {-CA} biçimbiriminin çekim ve türetme olarak bilinen işlevlerinden dahi yola çıkarak belirgin ve ortak bir ayırıma gidememeleri, sezilemeyen bir başka işlevin varlığına yönelik bir başka kanıt olarak gösterilebilir.

{-CA} biçimbiriminin yapımsı işleviyle kullanıldığı varsayılan sözcüklerin önemli özelliklerinden biri hem sıfat (*cesurca davranış*) hem de belirteç (*cesurca davran-*) olarak kullanılabilmesidir. Buna karşın, bu biçimbirim çekim işlevinde eklendiği sözcük yalnızca belirteç olabilmektedir. Daha önce söz edildiği gibi, genel olarak belirteçlerin ve {-CA} biçimbirimini alıp belirteç olarak kullanılan sözcüklerin, sözlükte sıfatlara oranla daha az yer alması, yalnızca belirteç olarak kullanılabilen sözcüklerdeki {-CA} biçimbiriminin, neden çekim işlevinde değerlendirildiğini açıklayan bir başka kanıttır. Dolayısıyla, yapımsı olarak varsayılan kullanımlarda bir çift işlevlilik söz konusudur. Yapımsı işleviyle kullanılan {-CA} biçimbirimi hem çekim hem de türetme işlevlerini taşımaktadır. Buna koşut olarak çekim işlevinin ağır bastığı kullanımlarda sözcük-biçim, türetme işlevinin ağır bastığı kullanımlarda ise sözlükbirim oluşturduğu söylenebilir. Bir başka açıdan ise, {-CA} biçimbiriminin sözcük-biçim oluşturduğunda sözcük türü belirteç, sözlükbirim oluşturduğunda ise, genel olarak sıfat olmaktadır çıkarımı yapılabilir.

{-CA} biçimbiriminin yapımsı işlevini çekim ve türetmeden ayıran belirgin özellikler olduğu gibi, çekim işlevini türetme işlevinden ayıran dilbilgisel ve anlambilimsel özellikler olduğu da gözlenmiştir. {-CA} biçimbiriminin çekim işlevinde belirgin bir anlamsal gönderimin olmaması, yani sözdizimsel bir işlevi taşıması, çekim ekinden sonra gelebilmesi, eklendiği sözcüğün görece daha soyut bir anlam taşıması, yerine kolay kolay bir başka sözcüğün getirilememesi gibi görünüşler, bu biçimbiriminin çekim işlevini türetme işlevinden ayıran belli başlı özelliklerdendir. Sonuç olarak, bu çalışmada, {-CA} biçimbiriminin çekim, yapımsı ve yapım olmak üzere üç türü olduğu varsayılmış, bu varsayımı doğrulayan dilsel görünüşlerden söz edilmiştir. Bunun yanında, kullanılan anket yöntemiyle, varsayılan çekim, yapımsı ve yapım ayırımının geçerliliğine ilişkin kanıtlar sunulmaya çalışılmıştır. Bu yazıda, öneri niteliğinde sunulan yapımsı eki kavramının işlerliği, {-CA} biçimbirimi gibi eşzamanlı olarak farklı süreçleri taşıyan başkaca ekler (eylemsi ekleri vb.) üzerinde uygulanarak sınanabilirse, dilbilgisi çalışmalarında karşılaşılabilen çekim ve türetme eki karışıklığının giderilmesine katkıda bulunulabilir.

Açıklamalar

1. Dilbilgisi kaynaklarının {-CA} ile ilgili açıklamalarının özeti için Gökdayı vd. 2006: 62-64'e bakılabilir.
2. Biçimbilim çalışmalarında, sözlükbirimleri sözcük-biçimlerden ayırmak için genellikle büyük harf kullanılmaktadır.
3. Bu yazıda örnek olarak verilen tümcelere, gönderimde bulunurken kolaylık sağlaması ve karışıklığın önlenmesi amacıyla sıra numarası verilmiştir.
4. Bunun yanında, çoğul ekinin saygı, alay, övünme gibi sınırlı sayıda ve yine çoğul ekinin temel anlamıyla ilişkili bazı yan anlamları mevcuttur. Örneğin, Doktor Hanım geldiler mi?, gibi bir tümcede saygı, Hazretleri sonunda teşrif ettiler, gibi bir tümcede alay, Bizler hüznün dağlarını denizlerini aşıp da gelmişiz gibi bir tümcede övünme anlamlarını verebilmektedir.
5. Tabloların son satırında verilen toplam işaretleme, sözcüklere çekimlenmiş veya türemiş diyen toplam kişi sayısını değil, bütün sözcüklerin çekimlenmiş veya türemiş olarak işaretlenme sayısını ve yüzdelik oranını göstermektedir. Örneğin, tablo 1'de verilen bütün sözcüklerin çekimlenmiş olarak işaretlenme sayısı 444'tür. Dolayısıyla 444, kişi sayısı değil, tabloda verilen bütün sözcüklerin toplam işaretlenme sayısını vermektedir. Buna karşın, ankete katılan kişi sayısı, yani, 60 kişi her sözcüğe ait satırda görülebilmektedir. Örneğin, tablo 1'de, bence sözcüğünü 60 kişiden 47 kişi çekimlenmiş, 12 kişi türemiş olarak işaretlemişken 1 kişi de boş bırakmıştır. Kısaca, tablolarda görülen toplam işaretleme, bu ankette çekimlenmiş, yapımsı veya türemiş olarak varsayılan sözcüklere yönelik yanıtların genel bir istatistiğini çıkarmak amacıyla taşımaktadır. Zaten, tablolardaki sözcüklere

ait satırlarda hem kişi sayısını hem de bu kişi sayılarına ilişkin yüzdeler oranları görmek mümkündür.

6. Tablo 1 ve ileride verilecek tablo 2 ve 3'te, sayıların yüzdeler oranları alınırken virgülden sonraki sayılar yansıtılmadığı için toplam yüzdeler oranlarda 1 veya 2 sayı sapma görülebilir. Ayrıca, yapılan ankette {-CA} ekinin çekim, yapımsı ve yapım işlevleriyle doğrudan veya dolaylı ilişkisi olmayan yanıtlar, boş kategorisi içerisinde değerlendirilmiştir.
7. Sonunda {-CA} biçimbirimi bulunan ve hem sıfat hem de belirteç olarak kullanılabilen sözcükler kesinlikle sözlükte yer almaktadır. Sözelimi, bu grupta değerlendirilebilecek *rezilce, saşça, zekice, düşmanca, gaddarca, hayasızca, kabaca, kaygısızca, bilgece, delice, edepsizce, dostça* gibi sözcükler *Türkçe Sözlük*'te her iki türde de gösterilmektedir. Sonunda {-CA} biçimbirimi bulunan ve belirteç olarak kullanılan sözcüklerin ise, hepsinin sözlükte yer almadığı görülmektedir. Sözelimi *kiloca, annesince, babasınca, sınışça, toplumca, yaşça, takımca, anlamsızca, bilgisizce, insanlarca, fikirce* gibi konuşma ve yazı dilinde karşılaşılan sözcüklere *Türkçe Sözlük*'te yer verilmemiştir. Bunun nedeninin, bu sözcüklerdeki {-CA} biçimbiriminin çekim eki gibi düşünülmesi ve sözcüklerin çekimlenmiş biçimlerinin sözlüğe alınmaması olduğu söylenebilir. Burada sözcüklerin sözlükte bulunup bulunmaması, onların sözlükbirim olarak algılanıp algılanmadığını gösteren bir ölçüt olarak kabul edilmiştir.

Kaynaklar

- Adalı, Oya (2004). *Türkiye Türkçesinde Biçimbirimler*. İstanbul: Papatya Yay.
- Gökdayı, Hürriyet ve Turgay Sebzecioğlu (2006). "Geçiş Aşamasında Olan +cA Ekinin Türü". *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi* 649: 61-71.
- Haspelmath, Martin (2002). *Understanding Morphology*. London: Arnold.
- Katamba, Francis (1993). *Morphology*. London: Macmillan.
- Korkmaz, Zeynep (2003). *Türkiye Türkçesi Grameri (şekil Bilgisi)*. Ankara: TDK Yay.
- Türkçe Sözlük* (2005). 10. Baskı. Ankara: TDK Yay.
- Uzun, Engin (2006). *Biçimbilim (Temel Kavramlar)*. İstanbul: Papatya Yay.

Ek:

{-CA} Biçimbirimi Üzerine Anket

Yaş: Cinsiyet: Öğrenim durumu:

1) Altı çizili sözcüklerin türünü sözcüklerin altına yazınız.

- Biraz sonra aşağıda bir kapı açıldığı, sonra da ağırca bir şeyin devrildiği duyulur.
- Ama, resimli reklam filmleri çizmeye ayrılmış saatlerinden pek azı, ona gönlünce çalışmak için kalıyor.
- Bunu becerebilmek insanı nice budalaca hatalardan korur.
- Onun avareliğinin ne büyük bir verimliliğe gebe olduğunu anaca sezdiğinden Sait'i hep korumuştur.
- Amaçları sadece eğlence için çekip internete koymaktı; fakat yaptıkları bu eğlence arkadaşlarının canına mal oldu.
- Güçlü kuvvetli kız, boyca ondan en az iki karış yüksek.
- Tatlı sularda gördüğüm dikence, sonradan en önemli araştırma konularımdan biri olmuştur.
- Gençler, çocuklar, günün kahramanına çılginca tezahürat yapıyorlar.

2) Yukarıdaki a-e tümcelerinde yer alan {-CA} eklerinin türünü (*yapım eki veya çekim eki*) nedenleriyle birlikte aşağıdaki boşluklara yazınız.

a	tümcesindeki	{-CA}	.....	ekidir;	çünkü,
b	tümcesindeki	{-CA}	.....	ekidir;	çünkü,
c	tümcesindeki	{-CA}	.....	ekidir;	çünkü,
ç	tümcesindeki	{-CA}	.....	ekidir;	çünkü,
d	tümcesindeki	{-CA}	.....	ekidir;	çünkü,
e	tümcesindeki	{-CA}	.....	ekidir;	çünkü,
f	tümcesindeki	{-CA}	.....	ekidir;	çünkü,
g	tümcesindeki	{-CA}	.....	ekidir;	çünkü,

3) Altı çizili sözcüklerden hangisinde veya hangilerinde {-CA} eki yapım ekidir?

- Evden yola, yoldan eve varabilmek için evvelce yerleştirilmiş iri kayalar üzerinde sekmek gerekirdi.
- Bu gerçeği dile getirenleri felaket habercisi diye nitelemek ancak ve sadece ucuz politikacı ağzına yakışır.
- Özgürlük görece bir kavramdır, onu oldum olasıya bilmişimdir.
- Şehriban'a hayran, meftun, mecnunca bağlı idim.
- Mart başlayalı kırkını geçmiş nice tanıdıklarım hastalandı.
- TMSF Başkanı Ertürk, mevduata tam güvence gelmesi halinde bankaların prim yükünün artacağını söyledi.
- Otobüse binmeden önce şoförün ehliyeti var mı, yok mu, kibarca sorun.

4) Altı çizili sözcüklerden hangisinde veya hangilerinde {-CA} eki çekim ekidir?

- Bizim gazetecilerin bu yaygaraları bence de haklı.
- Gruba karşı bu son bahçelerde keyfince/ Ya şevk içinde harap ol ya aşk içinde gönül.
- Allah'ı ileri sürerek kadınları ayartacak aklınca!
- Yazın çekilmiş bir dinlence fotoğrafı bizi geçmişe götürdü.
- Hayatını dilediğince yaşayabilir misin?
- Ben ömrümce muhalif yaşadım.
- Aşk nedir sence?
- O bakışta hiç de melunca bir kandırma fikri gizlenmez.

5) Altı çizili sözcüklerden hangisinde {-CA} eki yapım eki hangisinde çekim ekidir?

- Kadın, keçiyi sağmış, çardağın suyunu çekmiş, etrafını güzelce süpürmüştü.
- Benim buradan ölüm çıkar demeli, sonra da yiğitçe dövüşmeliyim.
- Şakir Bey, aptalca bulduğu bir fikre karşı istihzasını gizlemeyerek sert sert güldü.
- Bu öykü bize, geçilmekte olunan yeni toplumsal düzenin bütün ipuçlarını acıka-ça gösterir.
- Şerefiyle, askerce ölüvermiş olsaydı bu düşkünlüğü görmeyecekti.
- Bir taraftan aylık taksiti bütçesinde büyük bir rahne açan bu borcu senelerce ödeye ödeye bitirememiş.

6) Aşağıdaki sözcük listesinden {-CA} ekiyle türemiş olanları yuvarlak içerisinde gösteriniz.

Türkçe, serbestçe, devce, kendisince, sizce, yüzlerce, mahallece, keyfince, ahmak-ça, iyice

7) Aşağıdaki sözcük listesinden {-CA} ekiyle çekimlenmiş olanları yuvarlak içerisinde alarak gösteriniz.

töresince, çocukça, çekince, yaşça, isteksizce, erkence, bünyece, acemice, çirkince, öylece

8) Aşağıdaki sözcük listesinden {-CA} ekiyle türemiş olanlardan yapım veya çekim eki olarak nitelendirilmeycek olanları yuvarlak içerisinde alarak gösteriniz.

çılgınca, delice, günlerce, okulca, kolayca, hoşça, bilgice, kiloca, onlarca, bebekçe

9) Altı çizili sözcüklerin sözlüksel anlamlarını kısaca yazınız.

- Bizim gazetecilerin bu yaygaraları bence de haklı.
- Soba başında oturur ısınırken kapı açıldı, içeriye yaşlıca başlıca beş altı kişi girdiler.
- İmgeleme dayanan duygusal tasarımlar, şiirin başlıca malzemesi.
- Bunu nasıl gaddarca kullandığımı adamlarımdan bile iyi biliyorsun.
- Herkes bir yol tutturmuş kendince/ Bir düzen kurmuş iyi kötü.
- Çatalca, Marmara Bölgesinin Çatalca-Kocaeli bölümünde ilçe merkezidir.

Types of {-CA} Morpheme in Modern Turkish

Hürriyet Gökdayı*

Turgay Sebzecioğlu**

Abstract

While trying to describe synchronic patterns of language, it is not easy to analyze the functions of language units in the study of grammar. Various classifications of language units might be inadequate to describe the limits of language which changes at any moment. Therefore, it seems to be insufficient to classify the functions of {-CA} morpheme described in a synchronic framework either inflectional or derivational because this morpheme has been evolving from an inflectional suffix to a derivational one in modern Turkish. Considering the functions of the morpheme, it is possible to argue that {-CA} has another function besides inflection or derivation, which reflects the process of evolution. This paper, tries to morphologically explain the features of the other function in between inflection and derivation that has been named as *yapımsı* in a previous work. In addition, it discusses the output of the questionnaire which tested the assumptions in relation with *yapımsı* function on a subject group. At the end, the paper evaluates the use of {-CA} morpheme as *yapımsı* suffix.

Keywords

Morphology, {-CA} morpheme in Turkish, inflection, derivation, *yapımsı* suffix

---

* Assist. Prof. Dr., Mersin University, Faculty of Science and Letters, Department of Turkish Language and Literature / Mersin
hgokdayi@mersin.edu.tr

** Research Assist. Dr., Mersin University, Faculty of Science and Letters, Department of Turkish Language and Literature / Mersin
turgay@mersin.edu.tr

Типы морфемы {-Ca} в турецком языке

Хурриет Гокдайы*

Тургай Себзеджиоглу**

Аннотация

Анализировать функции языковых единиц в единовременных грамматических исследованиях не так легко, как кажется. Классификации, категории языковых единиц могут быть недостаточными для определения границ постоянно изменяющегося языка. Поэтому раскрытие функций морфемы {-Ca}, находящейся в процессе преобразования от суффикса склонения в суффикс словообразования, исследуемых единовременным методом и согласно только категориям склонения и словообразования является недостаточным. Учитывая функции морфемы {-Ca}, считается возможным наличие промежуточной функции, отражающей процесс изменения, кроме склонения и словообразования. В этой статье сделана попытка раскрытия особенностей этой структурной промежуточной функции, обнаруженной предыдущим исследованием в рамках морфологических понятий; обсуждены выводы, являющиеся результатом применения предположений методом анкетирования определенной группы людей, дан общий анализ применения производной функции морфемы {-Ca}.

Ключевые слова

морфология, морфема {-Ca} в турецком языке, склонение, производная, словообразовательное окончание.

---

* доцент, доктор, университет Мерсин, факультет литературы и естественных наук, кафедра турецкого языка и литературы / Мерсин
hgokdayi@mersin.edu.tr

** научный сотрудник, доктор, университет Мерсин, факультет литературы и естественных наук, кафедра турецкого языка и литературы / Мерсин
turgay@mersin.edu.tr